

УДК 343.2(477)

DOI: <https://doi.org/10.33098/3083-726X.2025.1.32.204-211>

ФЕНОМЕН «ПРАВОВОЇ ДИЛЕМИ» ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Чуваков Олег*

*завідувач кафедри кримінального права, кримінального процесу і криміналістики, доктор юридичних наук, професор, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова (м. Одеса, Україна) ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9983-8943>

У статті висвітлено проблемні питання феномену «правової дилеми» у контексті забезпечення державної безпеки України. Акцентовано увагу на процесі вибору державою засобів та методів, достатніх та необхідних для належного забезпечення власної безпеки. Основну увагу приділено специфічним особливостям функціонування державного репресивного механізму в умовах сучасної геополітичної реальності, ефективність якого полягає не стільки у результативності реалізації покладених на нього функцій щодо забезпечення основ національної безпеки, скільки у раціональному виборі комплексу юридичних інструментів для такої реалізації. Констатується, що в обстановці подій, які стрімко розвиваються, і надзвичайних ситуацій, які виникають, держава може перебувати перед досить складним вибором: або забезпечити свою безпеку, жертвуючи конституційними постулатами захисту демократичних прав і свобод, або не порушувати такі права і свободи, ставлячи під сумнів своє існування. Обґрунтовується, що за наявності реальних загроз основам національної безпеки є вкрай складним забезпечення належного рівня такої безпеки без супутньої стрімкої локалізації (обмеження) цілого ряду конституційно-правових пріоритетів. Проводиться досить докладний аналіз існуючої зарубіжної практики забезпечення державної безпеки за допомогою застосування не тільки кримінально-правових, а й конституційно-правових заходів реагування шляхом їх порівняння між собою та встановлення переваг та недоліків кожного з них. Аргументується специфіка та необхідність пропорційного застосування заходів кримінально-правового реагування на загрози, що виникають національним інтересам у контексті супутніх порушень правоохоронних благ. Обґрунтовано необхідну та достатню сукупність умов, за наявності яких у держави виникає реальна можливість застосування відповідного вибору при існуючій дилемі, а отже, констатуються умови правомірності такого вибору.

Ключові слова: правова дилема, державна безпека, загрози, національна безпека, національні інтереси, надзвичайна ситуація, репресія, конституційний лад, суверенітет.
©Чуваков О., 2025
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Чуваков О. Феномен «правової дилеми» та забезпечення державної безпеки України. *Art of Justice*. Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2025. Вип. 1 (32). С. 204-211. DOI: <https://doi.org/10.33098/3083-726X.2025.1.32.204-211>

Постановка проблеми

Наразі Україна переживає один із найдраматичніших і найскладніших періодів свого історичного розвитку. Російсько-українська війна, що триває, створює реальну загрозу суверенітету, територіальній цілісності та обороноздатності України, а також істотно змінила існуючу геополітичну реальність. Ситуація, що склалася, створює сприятливі умови для стрімкого зростання різних антидержавних проявів, які далеко не сприяють зміцненню безпеки нашої держави та консолідації українського суспільства, а навпаки – посилюють внутрішні протиріччя, чим створюють нові загрози державній безпеці України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питанням подібної проблематики щодо кримінально-правової охорони державної безпеки України у своїх наукових працях приділяли увагу Г. В. Андрусів, В. Ф. Антипенко, О. Ф. Бантишев, П. П. Богуцький, С. Б. Гавриш, В. О. Глушков,

І. В. Діордіца, В. П. Ємельянов, О. М. Костенко, Б. Д. Леонов, В. А. Ліпкан, М. І. Мельник, Л. В. Мошняга, Ю. В. Нікітін, А. В. Савченко, Є. Д. Скулиш, О. С. Сотула, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, О. В. Шамара, Н. М. Ярмиш, С. С. Яценко та ін.

Злочинні прояви антидержавної спрямованості можуть характеризуватися різноманітними несанкціонованими мітингами, акціями протесту, демонстраціями, які згодом можуть організовано переростати у масові заворушення антиукраїнської спрямованості. Характерною мотивацією до таких антидержавних проявів, як правило, є невдоволення протестувальників систематичним порушенням їх прав і свобод, вектором розвитку держави, процвітанням авторитаризму, розгулом корупції тощо. Така обставина додатковим чином вселяє «демократичній громадськості» почуття всездозволеності та безкарності, що може призвести до розширення таких антиурядових акцій за межі конкретного міста чи навіть регіону держави. У результаті такі масові акції можуть набути більш організованого і спланованого характеру, а у їх активних учасників згодом з'являється можливість застосування холодної і навіть вогнепальної зброї; це відповідним чином здатне перерости в масові повстання/озброєні заколоти, спрямовані, зокрема, і на насильницьке повалення конституційного ладу чи захоплення легітимної державної влади. Як справедливо зазначає Б. Д. Леонов (2015, с. 69), «...у зв'язку з посиленням тенденції до глобалізації збройна конфліктність стала впливовим фактором міжнародних відносин, що розширило межі об'єкта регулювання міжнародного права, зміст якого охоплюється відносинами між державою і певною соціальною групою населення, яка за допомогою зброї справляє вплив з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу, захоплення державної влади чи іншими політичними цілями».

Мета статті

Подібні загрози вимагають від держави своєчасних та ефективних заходів для системної протидії посяганням на національну безпеку України. Це може спричинити необхідність у здійсненні невідкладних заходів правового і навіть військово-технічного характеру для забезпечення належного рівня такої безпеки. Задля цього необхідно встановлювати умови, за яких такі заходи будуть допустимими, адже внаслідок систематичного здійснення подібної злочинної діяльності держава або може припинити своє існування, або це може сприяти утвердженню тоталітарної моделі державного управління (узурпації влади), чим здебільшого трактується підвищена суспільна небезпека таких антидержавних проявів. Саме систематичні антидержавні прояви такої спрямованості і створюють благодатний ґрунт активному зростанню та розвитку актів політичного екстремізму та тероризму. Отже, злочини подібного спрямування несуть реальну загрозу демократичним засадам функціонування конституційного ладу, суверенітету, обороноздатності, територіальної цілісності та недоторканності України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Аналогічна за своїм характером проблема забезпечення безпеки держави в умовах надзвичайних ситуацій існувала ще в більш ранні періоди розвитку української державності (наприкінці XIX – на початку XX ст.), коли в боротьбі демократичних сил із царським самодержавством почали виникати різні тенденції: інтелігенція й інші прогресивні кола вже протидіяли існуючій владі. Так, з одного боку, «розташовувалися» утопічні тенденції про поступову модернізацію існуючого суспільства, про освіченого монарха, що прямує шляхом європейських демократичних держав, визволяючи народ від кріпосного права. З іншого – надії на просвітництво народних мас, на перетворення їх на

самостійну силу, що рішуче скидає самодержавство. І з третього боку, радикальні, екстремістські погляди, які виключають мирне і поступове вирішення наболілих проблем і спираються на активність вузького кола борців за справедливість, здатних захопити державну владу і перебудувати суспільство за власним планом (Чуваков, 2004). До яких наслідків такі прояви спрочинили (в історичному контексті) всім давно відомо...

У сучасних умовах, і особливо в контексті військового конфлікту, що триває, нашої державі доводиться стикатися з аналогічною дилемою: або розвивати і зміцнювати подібні «прогресивні» демократичні процеси, або жорстко шляхом застосування державного репресивного механізму протистояти їм. Відповідно, за існуючих загроз і геополітичної реальності, що склалася, може виникнути надзвичайна потреба в стрімкій зміні низки фундаментальних конституційно-правових пріоритетів, які раніше існували й ефективно функціонували у сфері забезпечення державної безпеки.

Так, у процесі забезпечення режиму такої безпеки та в надзвичайних умовах держава змушена шукати шляхи нейтралізації загроз, що виникають, шляхом вибору відповідного вектора їх ефективної локалізації з уже існуючого комплексу взаємовиключних рішень. Отже, в ситуації, що склалася, держава з метою забезпечення своєї безпеки змушена забезпечити її, в тому числі і всупереч існуючим конституційним принципам, що закріплюють непорушність забезпечення/захисту прав і свобод людини і громадянина. Тобто з метою забезпечення ефективного функціонування режиму захисту основ національної безпеки держава може піти шляхом застосування вкрай непопулярних серед населення заходів щодо її забезпечення.

У цьому випадку може йтися про так званий феномен «правової дилеми», існування якого визнається і в низці високорозвинених демократичних правових держав. Так, наприклад, німецький дослідник Ш. Кайлітц (2004) пояснює наявність у теорії кримінального права подібної «дилеми», яка виникає при законодавчій спробі визначення репресивних (кримінально-правових) заходів захисту демократії від своїх ворогів: якщо демократична конституційна держава бореться з політичними екстремістами агресивно, вона ліквідує демократичну свободу і, відповідно, самого себе; якщо ж така держава не встановлює обмежень прав екстремістів, то вони ліквідують свободу та, відповідно, демократичну конституційну державу. Подібні протиріччя свідчать про існування різного роду внутрішніх розбіжностей та дискусійних положень щодо концептуального розуміння демократії як найдосконалішої форми політичної організації суспільства. Без сумніву, демократичні принципи формування сучасного суспільства не бездоганні, проте на сьогоднішній момент розвитку нашої державності ні соціально-правова, ні політико-філософська концепції розвитку суспільства не запропонували більш ефективного механізму організації суспільства, що гарантує охорону невід'ємних природних прав і свобод людини і громадянина.

При цьому проблема обґрунтованості та необхідності саме кримінально-правової охорони державної безпеки в теорії і філософії кримінального права викликає доволі цікаву дискусію в тій частині, що наявність у вітчизняному законодавстві подібних кримінально-правових заборон, з одного боку, є природною і досить обґрунтованою, а з іншого – матеріальна складова розглянутих діянь характеризується більшою мірою політичною, ніж правовою доцільністю. Зокрема, якщо концептуально розглядати кримінально-правовий захист держави як повний змісту, на думку Г. Штретенверта та Ф. Боммера (2008), завжди існує небезпека того, що та чи інша форма її реалізації призведе до порушення прав і свобод громадян, до охорони яких, однак, він спочатку і зводився.

Такі положення лише додатковим чином свідчать про те, що проблема створення дієвої та ефективної правової моделі забезпечення державної безпеки є однією з найбільш пріоритетних та одночасно невирішених проблем як у сучасній вітчизняній, так і зарубіжній науці кримінального права. Питання, в якій формі така охорона мала здійснюватися, – зазначають швейцарські вчені Г. Штратенверт та Ф. Боммер (2008) у контексті юридичної характеристики «злочинів проти існування та конституції держави», – і чи саме кримінально-правовими засобами, наводить на глибокі роздуми.

У Німеччині, наприклад, поряд із кримінально-правовою застосовується конституційно-правова відповідальність, що вказує на наявність своєрідної державної доктрини у сфері охорони демократичної ідеології. Подібна обставина пояснюється положеннями ст. 18 Основного Закону Федеративної Республіки Німеччина від 23 травня 1949 року, згідно з якими кожен, хто зловживає свободою вираження поглядів, зокрема свободою друку, свободою викладання, свободою зборів, свободою об'єднань, правом на таємницю листування, поштових, телеграфних та телефонних повідомлень (нім. *freiheitliche demokratische Grundordnung*), позбавляється таких конституційних прав (*Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, 1949, vom 23).

У зв'язку з цим слід зазначити, що практично в жодній конституції будь-якої іншої демократичної держави подібні за своїм змістом положення не містяться. Такі успіхи німецьких вчених-правознавців у захисті демократичних інститутів від всіляких протиправних посягань багато в чому пояснюються тим, що саме Німеччина зазнала на собі наслідків трагічних подій першої половини XX століття. І з метою виключення можливості повторення подібного німецькі юристи і політологи вперше розробили і запровадили відповідний механізм правової політики держави у сфері охорони демократичних інститутів. Але в процесі формування подібної доктрини їм довелося вирішити чимало різноманітних проблем, серед яких питання щодо визначення допустимих правових кордонів охорони демократії у відкритому суспільстві (антиподі недемократичних «закритих суспільств» від нього – *offene Gesellschaft* – термін, запроваджений 1945 р.), що, по суті, не суперечить самому собі (тобто чи відповідає воно в цілому концепції вільного демократичного ладу) (Jesse E., 2006). Також у ФРН на федеральному та регіональному рівнях функціонують особливі державні структури захисту Конституції (нім. *Verfassungsschutzbehörden*), що, на думку Ш. Кайлітц (2004), роблять вагомий внесок для захисту демократії.

Отже, наявність такої практики дає певною мірою деяке уявлення про сутність конституційно-правової безпеки держави, що дозволяє зіставити конституційно-правовий та кримінально-правовий механізми такої охорони. Це, своєю чергою, сприяє виявленню основних відмінностей між ними, які визначаються як їх приналежністю до різних видів юридичної відповідальності, так і відмінностями у самому підході, виборі стратегії з нейтралізації потенційних загроз одному і тому самому об'єкту правової охорони.

З іншого боку, здається не зовсім зрозумілим, враховуючи принципи базових демократичних категорій ліберальної справедливості, яким саме чином наша держава в умовах воєнної агресії, політичної кризи та розгулу сепаратистських настроїв здатна «адаптувати» сучасну українську громадськість до нових ліберально-демократичних цінностей. Відповідно, якими правовими інструментами вона буде здатна нейтралізувати військову загрозу, активність екстремістських, ультралівих чи ультраправих партій, які прагнуть суттєво поповнити лави своїх послідовників з метою здійснення у майбутньому злочинної діяльності антидержавної спрямованості: екстремізму, сепаратизму чи

здійснення чергової формально легітимної/демократичної зміни влади, державного перевороту тощо.

У своїх прагненнях локалізувати подібного роду радикальну, деструктивну антидержавну ідеологію від суспільної свідомості держава всупереч закріпленим у Конституції принципам політичної свободи вимушено може піти шляхом системного посилення заходів кримінально-правової репресії у сфері функціонування громадських організацій антидержавної (антиконституційної) спрямованості, у тому числі і щодо локалізації аналогічної інформаційно-агітаційної діяльності. Як наслідок, доля законодавчого придушення супротивників у демократичному суспільстві доходить до парадоксу: якщо розумним чином воно здатне вести до мети, то, як правило, непотрібне; але якщо придушення стає очевидним через якусь серйозну загрозу демократичному ладу, як справедливо зазначає німецький вчений А. Кірххаймер (1965), – його цінність (придушення) найчастіше обмежена, і воно таїть у собі зачатки нових, можливо, ще більших небезпек для демократії.

Відповідно, враховуючи такі обставини, держава може перебувати перед практично нерозв'язною дилемою: яким чином забезпечити достатній і необхідний рівень захисту своєї безпеки в сформованих надзвичайних умовах...?

У юридичній науці феномен правової дилеми розглядається як специфічний конфлікт, що виникає між двома чи більше нормативними приписами, правовими принципами чи юридичними рішеннями, при якому дотримання одного положення є неможливим без порушення протилежного, що може призвести до безвихідної ситуації та вибору найбільш прагматичного рішення (за принципом «меншого зла»). Тобто це такий стан речей, при якому відсутнє єдине вірне рішення, а вибір якогось із варіантів потягне за собою несприятливі наслідки чи порушення одного із правових приписів.

Сформована правова ситуація (у більш локальному розумінні) може розглядатися в контексті аналогії існуючих у кримінальному праві правил інституту крайньої необхідності. Основна відмінність полягає лише в тому, що у цій ситуації держава з метою запобігання збиткам своїм національним інтересам змушена завдавати шкоди іншим правоохоронним благам. В основі такого положення лежить той самий принцип заподіяння «меншого зла», що і в «правовій дилемі», коли заподіяна шкода є значно меншою за шкоду, яку вдалося запобігти.

Однак, беручи до уваги подані положення, слід зазначити, що в кожній із зазначених ситуацій, коли держава приймає подібні рішення, мова може йти виключно про заходи репресивного характеру, де пріоритетне значення мають заходи кримінально-правового впливу, оскільки за такої «дилеми» інші юридичні інструменти (наприклад, конституційно-правові) видаються вкрай неефективними. Відповідно, може виникнути цілком природне питання: коли і за яких обставин держава має реальне право скористатися відповідним вибором і чи буде такий вибір перебувати у правовому полі?

Як нам здається, для ухвалення державою відповідного рішення необхідне встановлення наявності сукупності, щонайменше двох умов:

1) *Реальне, а не абстрактне виникнення конкретної загрози (загроз) основам національної безпеки України.* Тобто реально виникла/настала така ситуація, за якої необхідне екстрене здійснення невідкладних правоохоронних або військово-технічних заходів з боку держави, і несвоєчасне здійснення яких може заподіяти непоправну шкоду державній безпеці (наприклад, це може призвести до: зниження рівня обороноздатності; повалення конституційного ладу; втрати державного суверенітету, територіальної

цілісності або територіальної недоторканності України тощо). Отже, йдеться про наявність реальних підстав для введення невідкладних та екстрених заходів відповідного реагування, коли уповільнення прийняття таких рішень може негативним чином вплинути на рівень/стан безпеки нашої держави, а отже – паралізувати державний механізм оперативного реагування на загрози, що виникли.

2) *Чи відповідають вжиті заходи національним інтересам України?* Відповідно до Закону України «Про національну безпеку України», національні інтереси України – це життєво важливі інтереси людини, суспільства та держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності та добробут її громадян¹. Відповідно, якщо держава здійснює екстрені, невідкладні заходи, які хоч і суперечать конституційним положенням, але здійснюються у парадигмі дотримання національних інтересів, то такі дії слід розглядати як такі, що відповідають національним інтересам, а отже, сприяють забезпеченню основ національної безпеки України. Або навпаки, якщо екстрені, невідкладні заходи переважно антиконституційного характеру здійснюються державою всупереч існуючим базовим національним інтересам, або тим більше в інтересах інших держав, то таку діяльність слід визнати шкідливою та вкрай небезпечною для безпеки нашої державності.

Висновки

Безумовно, подібна політика у сфері забезпечення державної безпеки у надзвичайних умовах може призвести до поступового скасування задекларованих на конституційному рівні демократичних принципів та порушення існуючої соціально-політичної рівноваги, а отже – виникнення та поширення авторитарно-репресивної ідеології, що заперечує природні принципи народовладдя. Однак пропорційне застосування кримінально-правового інструменту з метою належного захисту демократичних інститутів як невід'ємної ідеологічної основи конституційного ладу України фактично не здатне нівелювати фундаментальні засади демократичної правової держави та ототожнювати її з авторитарною формою організації суспільства є некоректним.

З іншого боку, відсутність адекватних заходів державного реагування на загрози, що виникають, правам і законним інтересам особистості, конституційному ладу, суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності України, а також несвоєчасне (у таких випадках) вжиття необхідних заходів кримінально-правового впливу може призвести до встановлення антидемократичного режиму, що згодом поставить під сумнів подальше існування такої державності, а отже, і неминучу її загибель.

Таким чином, беручи до уваги зазначені положення, можна констатувати, що за наявності реальних загроз основам національної безпеки України, держава має повне право, згідно з поданою доктриною, вжити екстрених та невідкладних заходів щодо локалізації загроз, що виникли, основам національної безпеки, навіть якщо характер таких заходів певною мірою суперечить положенням Основного Закону.

Перспективи подальших наукових розвідок

Необхідність забезпечення національної безпеки України в особливий період та надзвичайних ситуаціях шляхом посилення кримінальної репресії значно розширює повноваження державного механізму, який, згідно з чинним законодавством,

¹ Про національну безпеку України: Закон України від 21. 06. 2018 р. № 2469-VIII // Відомості Верховної Ради. 2018. № 31. Ст. 241.

зобов'язаний гарантувати не лише захист громадського порядку, а й суверенітету, територіальної цілісності та обороноздатності держави, що неодмінно позначиться на якості захисту конституційних прав і свобод особистості. Отже, такий правовий феномен потребує додаткового дослідження та ґрунтовної аргументації як на законодавчому, так і на правозастосовчому рівнях.

Список використаних джерел

1. Леонов Б., Василюшин В. Тероризм як різновид соціального конфлікту. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2015. № 2. С. 66–71.
2. Чуваков О. А. Політичний тероризм у царській Росії (середина XIX і початок XX ст.). *Правова держава*. 2004. № 7. С. 206–209.
3. Kailitz S. Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland. Eine Einführung. Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, GWV Fachverlage GmbH, 2004. 260 s.
4. Stratenwerth G., Bommer F. Schweizerisches Strafrecht. *Besonderer Teil II : Straftaten gegen Gemeininteressen*. 6., überarb. u. erg. Aufl. Bern : Stämpfli Verlag AG, 2008. 509 s.
5. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23. Mai 1949. *Bundesministerium der Justiz*. URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html> (дата звернення: 11.09.2025).
6. Jesse E. Grenzen des Demokratieschutzes in der offenen Gesellschaft Das Gebot der Äuidistanz gegenüber politischen Extremisten. *Gefährdungen der Freiheit. Extremistische Ideologien im Vergleich (Schriften des Hannah Arendt-Instituts für Totalitarismusforschung)* / hrsg. v. U. Backes, E. Jesse. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2006. S. 493–520.
7. Kirchheimer O. Politische Justiz. Neuwied: Luchterhand, 1965. 688 s.

References

1. Leonov B., Vasylyshyn V. (2015). Teroryzm yak riznovyd sotsial'noho konfliktu [Terrorism as a type of social conflict]. *Naukovyy chasopys Natsional'noyi akademiyi prokuratury Ukrayiny*, 2, 66-71. [in Ukrainian].
2. Chuvakov O. A. (2004). Politychnyy teroryzm u tsars'kiy Rosiyi (seredyna XIX i pochatok XX st.) [Political terrorism in Tsarist Russia (mid-19th and early 20th centuries)]. *Pravova derzhava*, 7, 206-209. [in Ukrainian].
3. Kailitz S. (2004). Politischer Extremismus in der Bundesrepublik Deutschland [Political Extremism in the Federal Republic of Germany]. *Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften*, 260. [in Germany].
4. Stratenwerth G., Bommer F. (2008). Schweizerisches Strafrecht. Besonderer Teil II: Straftaten gegen Gemeininteressen [Swiss Criminal Law. Special Part II: Crimes against the Public Interest]. *Bern: Stämpfli Verlag AG*, 6, 509. [in Switzerland].
5. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland vom 23 Mai 1949. Bundesministerium der Justiz. Retrieved September 11, 2025, from <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>. [in Germany].
6. Jesse E. (2006). Grenzen des Demokratieschutzes in der offenen Gesellschaft Das Gebot der Äuidistanz gegenüber politischen Extremisten [Limits of Democracy Protection in an Open Society: The Imperative of External Distance from Political Extremists]. *Schriften des Hannah Arendt-Instituts für Totalitarismusforschung*, 493–520. [in Germany].
7. Kirchheimer O. (1965). Politische Justiz [Political Justice]. *Neuwied: Luchterhand*, 688. [in Germany].

THE "LEGAL DILEMMA" PHENOMENON AND ENSURING NATIONAL SECURITY IN UKRAINE

Oleh Chuvakov*

*Head of the Department of Criminal Law, Criminal Procedure and Criminalistics, Doctor of Legal Sciences, Professor, Odesa I.I. Mechnikov National University (Odessa, Ukraine)

This article explores the problematic aspects of the "legal dilemma" phenomenon in the context of ensuring Ukraine's national security. It focuses on the state's selection of sufficient and necessary means and methods to adequately ensure its own security. The focus is on the specific features of the state's repressive mechanism in the

current geopolitical reality, whose effectiveness lies not so much in the effective implementation of its functions to ensure the foundations of national security, but rather in the rational selection of a set of legal instruments for such implementation. It is noted that in a rapidly evolving environment and emerging emergencies, the state may face a difficult choice: either ensure its security by sacrificing the constitutional tenets of protecting democratic rights and freedoms, or not violate such rights and freedoms, thereby calling into question its very existence. It is argued that, in the presence of real threats to the foundations of national security, it is extremely difficult to ensure an adequate level of such security without the concomitant rapid localization (restriction) of a number of constitutional and legal priorities. A detailed analysis of existing international practices for ensuring national security through the application of not only criminal law but also constitutional and legal responses is conducted, comparing them and establishing the advantages and disadvantages of each. The specificity and necessity of proportionately applying criminal law responses to emerging threats to national interests in the context of accompanying violations of protected rights are substantiated. A necessary and sufficient set of conditions is substantiated under which the state has a real opportunity to make the appropriate choice in the current dilemma, thereby establishing the conditions for the legitimacy of such a choice.

Key words: legal dilemma, state security, threats, national security, national interests, emergency, repression, constitutional order, sovereignty.

Дата першого надходження статті до видання: 19.11.2025
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 12.12.2025
Дата публікації: 10.02.2026